

Toót-Holló Tamás

Csordul a csepp

Mustra egy királyregény-trilógia harmadik kötetéből

A *Csordul a csepp* Toót-Holló Tamás királyregény-trilógiájának utolsó darabja, amely Mátyás király és Szép Ilonka legendájának egy különösen modern alakváltozatával áll elő. A trilógia első kötete, a *Csobban a víz* Hunor és Magor királyfiak történetének egyik rejtelmes epizódját, a Meotisz mocsaraiban eltöltött öt év magányt járta körül, a második kötet, a *Csillan a hab* pedig Szent László királyunk legendáriumának egyik legtöbbször ábrázolt jelenetét, az asszonyzabadító herceg és az asszonyrabló kun vitéz küzdelmét emelte metafizikai síkra.

Toót-Holló Tamás most is metatörténelmi regényt ír, amelyben egy különös alkimista varázslat folytán mámorító szabadsággal keverednek össze a Mátyás király alakja körül valaha keletkezett és most frissiben is jól megkevert legendák.

A regény fikciója szerint Mátyás király – utódlásának megoldatlanságát látva s Corvin János hatalmi ambícióinak kudarcát érzékelve – arra jut udvari asztrológusa, Regiomontanus tanácsát megfogadva, hogy halála közeledtét érezve megalkotja a Nagy Művet. Alkimista transzmutációt kezdeményez, s visszahozza halottaiból a számára fontos holtakat. Hogy ha máshol nem, hát az alkimisták által sokszor leírt másik természetben, az örök halhatatlanságban visszaforgassa az idő kerekét, s erőt vegyen az elmúláson. Visszahozza a halálból fiát, a Podjebrád Katalin által isteni csodaként éppen a huszonegyedik születésnapján világra hozott gyermeket, akit az anya gyermekágyi láza miatt hamar bekövetkező halála miatt

csak egy rejtélyes, máig feloldhatatlan szignóval, Hunyadi N. királyi herceggént örökítettek meg a krónikások. Az udvari alkimista tanácsolta bonyolult analógiás mágia szabályainak köszönhetően ehhez Szép Ilonka áldozata lesz még kulcsfontosságú. Ő az, akinek a halála a Nagy Műben, a hétszeresen égető alkimista tűzben Podjebrád Katalin halálára felel, s ezzel személyesen is a részévé válik annak a mesteri mutatványnak, amely a halált is móresre tanítja, s alkimisták teremtette tűzön át a halandók első természetét a halhatatlanok második természetére váltja. A Nagy Mű sikeres, a tűzön át visszatérő holtak a halhatatlan természetbe átlényegülő Mátyás királlyal együtt a Királyok Hegyén, a magyar aranykor hazájában találják magukat – az alkimista palingenezis, a halhatatlanná válás áldásában részesülve, s a tetejébe még abba a hazába is kerülve, amely mindig is ott van felettünk a magasban. Ez az Illyés Gyula versét és Hamvas Béla aranykori látomását egyaránt idéző, valóságon túli, misztikus hely, a Királyok Hegye pontosan megfeleltethető a magyar romantika egyik ismert toposzának, a magyar Olympusnak is, ahol az egymástól független legendás hősök hirtelen egymástól függő, dicső csoportozatba is rendeződhetnek. Itt ezt a csoportozatot Hunyadi N. királyi herceg, anyja, Podjebrád Katalin, Mátyás király és Szép Ilonka alkotja, hogy a magyar történelem egyik legtöbbször feldolgozott legendája egyszerre hermetikusan misztikus, s egyszerre posztmodernül atipikus módon táruljon elénk, ahogyan

az alakok érzelmeinek összevisszasága egyre fékevesztettebb módon diktálja.

Toót-Holló Tamásnak ez a metatörténelmi regénye is a tudatáram-technika eszközeivel él, számos belső monológot használva fel arra, hogy a szereplők sa-

ját narratíváit és vízióit nézőpontjátékok formájában egymással is ütköztetni tudja.

A regény szövegéből vett jelen must-ra a kötet első fejezetének első tudatáramlását, Mátyás király legelső belső monológját tartalmazza.

1. fejezet – ÉLETRE-HALÁLRA

(1) Emlékeztem visszatérni hozzátok.¹ De hozzájuk is. És ez volt az ára. Amit most mindannyian megfizetünk érte.

(2) Fel kellett tépnem a világot, hogy lássak.² Ez a királyok tudása. Megszaggattam valamit. És ebbe beleszakadt valaki. Csak azt nem könnyű megítélni, hogy miért volt ez hasznos. Mert ez már olyan számítás, amit halandó ember nem érthet meg. Itt nincs igazság. Itt már tényleg oda az igazság.

(3) Ha van tudatod az aranykorról, akkor persze más a mérce. A mérce az öröklét. Az újjászületés. A halál móresre tanítása. A fiúgyerek. A királyi vér. A megmaradás. Hatalmad teljében. A saját utódodnak szánt örökségben.

(4) Tudjátok meg, a királyoknak minden az utódlásról szól. A világ feltépése is. Az aranykor tudata is. Igaza volt Regiomontanusnak.³ Amit megtettem, meg

¹ Vö.: Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*. A vers leginkább híres, szállóigévé vált kezdő sora – „A vadász ül hosszú méla lesben” – után következő másik leginkább emblematikus sor a versben. Ezt maga Szép Ilonka mondja a vers második részének végén az álruhás királynak, akit ő akkor még egyszerű vadásznak ismer. A később történetek ismeretében delejes erdőnek tekinthető felszólítás teljes egészében így hangzik: „Emlékezzél visszatérni hozzánk, / Jó vadász, ha meg nem látogatnánk.”

² Vö.: Hamvas Béla: *A magyar Hüperion*. II. könyv, Kilencedik levél

³ Vö.: Regiomontanus, Mátyás király udvari asztrológusa. 1436-ban született Königsbergben és 1476-ban halt meg Rómában. Neve latinizált. Eredetileg Johann Müller von Königsbergnek hívták, ebből készült a Regiomontanus név. Az olaszok Giovanni Molitor Regio néven emlegetik, mi magyarok Királyhegyi Jánosnak neveztük. A lipcsei egyetemen tanult, ahonnan 21 éves korában Bécsbe ment, ahol akkor Peuerbach, a híres csillagász tanított. Peuerbach tanítványaként és barátjaként rá maradt a feladat, hogy Peuerbach halála után Bécsben átvegye barátja tanszékének vezetését. Itt kapta kézhez Mátyás levelét, melyben a király meghívta őt Budára, és felkérte, hogy rendezze azokat a görög kéziratokat, amelyeket Athénban és Konstantinápolyban vásárolt. A meghívás Vitéz Jánosnak köszönhető, aki még nagyváradi püspök korában hívta fel Mátyás figyelmét Regiomontanusra. Regiomontanus akkor is Vitéz János szellemi körében maradt, amikor Mátyás egyetemalapításra kapott engedélyt II. Pál pápától, s annak 1465-ben kelt bullájának értelmében Pozsonyban egyetemet alapított, melynek élére Vitéz Jánost állította kancellárként. Az ott felállított tanári kar tagja lett Regiomontanus is, akinek Mátyás évi 200 arany fizetést biztosított. Egyetemi munkáját követően Bécsben és Esztergomban is dolgozik – itt fejezi be 1469-ben a *Tabulae directionum* című

kellett tennem. Minden, ami történt, őt igazolta. Meglebbent a pillangó szárnya.⁴ Feltéptem a világot. A tények mögül száműzött Isten így aztán szabadon átvérezte a történelem szövetét.⁵ Ez a vér pedig asszonyi vér volt. Áldozati vér. Mert ennek így kellett lennie. Ennek köszönhetően vált teljessé bennünk és köztünk a teremtés ereje.

(5) Hogy mik voltak itt a tények? Feltéptem a világot. Hogy ezt hogyan tettem? Nehéz elmondanom. Mert aratott a halál. Hogy aztán új termést is arathassunk. Végtére is megérte. Súlyos ez a kijelentés, ráadásul azt sem tudom, van-e jogom kimondani. Mert nem nekem kellett belehalnom érte. De mégis az én fiam tért vissza halottaiból ennek örömére.

(6) Kegyetlen ez a történet. Kegyetlenül gyönyörű. Mert úgy arat benne a halál, hogy termőre fordul benne a természet. Termőre fordul és aranyak fényében játszik. Az aranykor ösztönéből részesedik.

Kevesen értették még, hogy ez egy áldozati rítus. Amit nem is igazán bánok.

Még az sem baj, hogy az áldozathozatal történetét Mihály⁶ versbe foglalta. Végtére is ő tényleg értette, hogy mi történt. Miközben úgy tett, mintha semmit sem sejtene. Mégis beleírta a titkot a versbe, hogy aztán azt senki észre ne vegye.

Pedig ott van a lényeg.

Emlékezniem kellett visszatérni hozzájuk.

A kérdés már csak az, hogy hogyan. És honnan. Majd megtudjátok ezt is. Csak győzzem elmondani.

És aztán tényleg visszatértem. Úgy is, ahogy a versben megírták. Letaglózó erejű bánatok emléknymaiban járva. És visszatértem úgy is, ahogy az aranykor ösztöne kívánta. A halottaikból feltámadottak bizalmi körét megformálva. Akkor már a megvilágosodást ajánlva és az új életet elhozva. Ahogy rólam már ezt is megírták és tudják. Mindig nagy garral járva.⁷

Tudván tudva, hogy ha adtál, adol is. Volt is, van is, lesz is.⁸

Volna hát mit megérteni abban, amit tettem, de aki nem érti meg, mit is jelent az én arannyal ékes visszatérésem, az azt kezdi mentegetni rólam szólván,

---

munkáját, melynek másolatát Mátyásnak ajándékozza. Mátyás egy pompás köntössel és 800 dukát arannyal jutalmazta meg művéért Regiomontanust.

⁴ Vö.: Pillangóhatás – a kiindulási feltételek apró változásait, s azok beláthatatlan hatásait leíró, szemléletessé tevő tétel a kaoszelméletekben. Edward Norton Lorenz matematikus és meteorológus hipotézise nyomán.

⁵ Vö.: Pilinszky János: *Ars poetica helyett*

⁶ Vö.: Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*

⁷ Vö.: Mátyás mint garabonciás – magyar királymonda (Komjáthy István gyűjteménye nyomán)

⁸ Vö.: garabonciás áldás. A garabonciások legfontosabb, legismertebb jelenése mindig a falu szélére esik, ahol a legszélső házba bekopogtatva tejet és kenyeret kérnek. A folkloristák feljegyzéseiből pontosan ismert, hogy a garabonciások milyen rítusszövegekkel fogadják a háziak szívességét vagy szívtelenségét. Ha megkapják, amit kérnek, akkor a hagyomány szerint azt mondják: „Attál, adol is, volt is, van is, lesz is!” Ha nem kapják meg, amit kérnek, akkor következik a büntetést ígérő szótát: „Ha nincs, ne is legyen!”

ami szinte menthetetlen. Persze értem én, hogy meg kell adni a királynak, ami a királyé. A tisztességet. A jóhiszeműséget. Róla is feltételezve, s vele szemben is érvényesítve.

De Mihály versének utóéletét és szinte összes értelmezését látva megdöbben az avatatlanságnak ez az egész sora.

Merthogy ilyen nincs. A vers nyilvános és nem titkos tanúsága szerint tönkretesznek, halálba kergetek valakit. Visszaélek a tapasztalatlanságával, a gyanútlanlanságával – s erről egy szinte minden jel szerint könnyes, mélabús, szenvelgő gondolatfutam születik, amit aztán olvasmányként a gyerekeknek is odaadnak. Nemzedékek olvasmányává avatnak. Miközben én kérek elnézést. Én szégyellem magam. Nem azért, amit a lánnyal tettem. Mert őt aztán Regiomontanus formulája szerint hétszerte szebben újjáteremtettem. Akár hiszitek, akár nem. Akár hallottatok erről addig, akár nem. Inkább azok helyett szégyellem magam, akik előttem gazsulálva ennyire szépeltgőre vették a figurát. A saját figurámat.

Mert ami itt történt, az minden ízében csakis teremtés volt, nem pedig szépeltgés.

(7) Bár az igazat megvallva, nincs ellenemre, hogy félreértenek. Mert valamit félreérteni annyi, mint a lényegét meg nem érteni.

A királyok mesterségét megérteni pedig talán inkább jobb lesz félnetek. Jobb ez így. Szép álmokat kívánok nektek.

De én már felébredtem. S ezzel létezésem határait a beláthatatlanba toltam.⁹ Hogy a száz jelben cselekvő szellem pártfogását a magam testén és a magam vérén át egybe csakis úgy ereszthessem, hogy azzal az egyesüléssel éppen a királyi mesterséget¹⁰ végezhessem.

⁹ Vö.: Hamvas Béla: *Püthia*

¹⁰ Vö.: *Ars regia*. Az alkímiai tradícióról szólva Julius Evola az, aki híres művének – *A hermetikai tradíció szimbóluma, doktrínája és „királyi művészete”* (Ferencz Ernő fordítása) – előszavában kifejti, hogy az alkímiai tudás az alkímia hőskorában nem vezethető vissza valamiféle „gyermeteg és mitológiai állapotban leledző kémiára”, hiszen az alkímisták egy magát szimbólumokban és allegóriákban kifejező, rejtjelezett nyelvet használtak. Mint kiemeli: ezek a szerzők sokszor elismételték, hogy „művészetük célja rejtett”, s hogy azokat a műveleteket, amelyeket ők leírnak, nem lehet kézzel elvégezni, s hogy a műveletek tárgyaiként szolgáló elemek valójában láthatatlanok, s ilyenformán nem is azonosak azokkal az elemekkel, amelyeket a maguk nevében a köznép ismerhet. A hermetikai tradíció magától értetődően fontos rejtőzködéséről szólva megjegyzi, hogy ez a tudomány nem külső és monopolisztikus, hanem belső és technikai okok miatt kapcsolódik össze mindig és mindenütt a beavatási titokkal. Másrészt azt is megjegyzi, hogy ez a szent rejtőzködés vezetett el odáig, hogy az alkímiát szent tudománynak, s így a királyi művészet (*ars regia*) részének, jellegzetes megjelenési formájának tekintették. Abból a tényből, hogy a hermetikai-alkímiai tradíció királyi művészetnek nevezte magát, s hogy központi szimbólumának az arany királyi és szoláris szimbólumát választotta, Evola szerint egyenesen következik, hogy ennek a mesterségnek a gyakorlója olyan fénynek és méltóságnak az őre, amely nem vezethető vissza a vallási-papi világszemléletre. Evola rámutat arra is, hogy amikor ez a tradíció (más mítoszciklusoktól eltérően) nem az arany felfedezéséről, hanem az előállításáról beszél, akkor ez fontos jele annak, hogy itt pontosan

Ezért volt hát a pillangó. Akit követve ezért jött hát el a sora életében Szép Ilonkának. Akit nem elcsábítani akartam, hanem beavatni. Beavatni abba, milyen is az, amikor királyok módjára adom át a forrót annak, ami hús, hogy aztán így kapjam meg a hústól azt, ami dús, s hozzá még dúskáljak abban, ami hús.

Regiomontanus tudta, milyen lesz ez az egész. Aztán már Szép Ilonka is tudta.

És megtudhatjátok ti is. Mert most már akár ez is tudható. Mert ti is ott tarthatok már, ahol a halál móresre tanítható.¹¹

De soha ne feledjétek, hogy honnan kell indulnia ebben az egész történetben a visszatérés megértésének.

Legyen úgy, hogy ti is emlékezzetek visszatérni hozzám. De akkor legegőbb is hadd jöjjön el az ideje a szembenézésnek mindazzal, amit inkább nevezhetünk kínos mentegetésnek, mint királyi mesterségnek.

A mentegetőimnek se szeri, se száma. Ráadásul tisztességes alakok ők, akárki megláthatja. Csak éppen ennyi tellett tőlük. Mert az ájult tisztelet néha még a tudós tanáreberek tisztánlátását is elhomályosítja. Talán még az övékét a legjobban. Mert valamit tanítani annyi, mint annak elvégzésétől mérhetetlenül messzire lenni.

Mert micsoda egy kínos mentegetés, amit az egyikük is írt? Hogy a költő végtére is csak egy vadászt hoz fel, aki azt műveli a lánnyal, amit a lány a pillangóval. Vagyis hogy elkapja.¹²

Akkor ez így rendben van? Hogy jól elkaptam a lányt? Kész, ennyi?¹³ Egészségre? Ahogy az övére is? Akinek aztán elfolyt a rövid, de gyötrő élete?¹⁴ Merthogy épp én voltam az, aki meggyötörte? Akinek a hervadása liliomhullás volt? Merthogy én voltam az, aki a liliumtiprásra őt kiszemelte?

Ennyire torz gondolkodású emberek ezek? Hogy így védenének meg engem saját magamtól? Azzal, hogy csak azt tettem vele, mint ő a pillangóval? Vagy ott van az a másik.

a visszahódítás, a rekonstrukció értelmében vett heroikus mozzanatról van szó. Olyan mozzanatról – teszi hozzá –, melyet a szellem szintjén a harcos férfias kvalitásai határoznak meg.

¹¹ Vö.: A halál móresre tanítása – a Vágtázó Halottképek (VHK) első, 1988-ban kiadott lemezzének címe

¹² Vö.: Erdélyi János: *Vörösmarty Mihály*. (1845) In: *Pályák és pálmák*, 1886, 177–178. oldal. Erdélyi a Mátyás király és Szép Ilonka legendáját megörökítő híres Vörösmarty-verset elemezve felteszi a kérdést, hogy „ki nem látott leányt futni lepe után, és ki nem hallá a megfogott lepkének mondva eme szót: megvagy?” A szerinte evidens kérdésre az az evidens válasz, hogy íme hát, ez nem más, mint „tapasztalat”. Ebből kiindulva fejti ki aztán azt a gondolatát, hogy a versben „a költő egy vadászt hoz fel, ki azt műveli a lánnyal, mit leány a pillangóval”.

¹³ Vö.: Borbély Szilárd: *Peterdi Ilonka*. In: litera.hu, 2008. október 28. A tanulmány írója szerint Vörösmarty költői elbeszélése erős elhallgatásai ellenére is félelemmel vegyes gyanút kelt. Nehezen eldönthetővé teszi, hogy vajon a csábítás vagy az erőszak rejtett megjelenítésével szolgál-e.

¹⁴ Vö.: Vörösmarty Mihály: *Szép Ilonka*. A vers utolsó versszakában, Szép Ilonka halálba keseredésének leírásában fogalmaz úgy Vörösmarty, hogy „A rövid, de gyötrő élet elfolyt, / Szép Ilonka hervadt sír felé; / Hervadása liliomhullás volt: / Ártatlanság képe s bánat.”

Aki szerint én egy sikertelen vadászat unalmában csak úgy önkéntelen adtam át magam ennek az egésznek. Hogy csak úgy akaratlanul csábítsam el Ilonkát. Mert ő máshogy nem is lett volna kapható. Csak akaratlanul.¹⁵

Szóval úgy kaptam el a lányt, hogy nem is akartam? S ő csak azért engedett nekem, mert akarva-akaratlan nem is voltam rajta olyan nagyon a szeren?

Kíváncsi volnék, milyen az, amikor valaki csak úgy akaratlanul csinál végig egy szeretkezést. Mint aki ott se lenne. Ha nem lenne ott helyette egy előretolt éke.

És akkor még hadd ne hagyjam ki azt se, aki szerint én itt csak tündéricalom adom elő magamat. Mert itt semmi más nem fogható fel, csak annyi, hogy volt ott egy szép sugár lány. A röptében csapongó.

Aztán mindenkinek elcsapongott a figyelme. S aztán már minden áttűnt egy eleve is csak homályosnak szánt misztikába.¹⁶

Persze. Értem én. Itt már minden homályos és kivehetetlen. Nincs itt semmi látnivaló. Csak oszoljunk már végre szépen. Ki fenn, Isten szabad ege alatt, a friss levegőn. Ki meg csak a föld alatt. Mert fogta magát és elhervadt. Lelke rajta. Az ő hibája. Mit volt ezen az egészen úgy fennakadva? Ahelyett jobban megbecsülte volna magát, mert a király a figyelmére méltatta. És nagy kegyesen horogra akasztotta.

(8) Ilyen felmentésből én nem kérek. Engem aztán ne mentegessenek, mert akkor tényleg odalesz az igazság. Ha rólam tartják azt, hogy én volnék az igazságos, akkor most szívvel-lélekkel kiállok egy megesett lány igazsága mellett is.¹⁷ Akkor is, ha neki éppen én voltam a végzete. És aztán én lettem az is, aki őt a szüntelen teremtéssel szerencsételtette. A Királyok Hegyére felsegítette.

Amiért dicsérni kell, persze megköszönöm, ha dicsérnek. Van is miért. Ami pedig jóvátehető, annak az emlékével meg éppen én leszek az, aki folyton-folyvást csak együtt élek.

De jobb, ha tudjátok, hogy ami itt történt, az pont nem a jóvátehetőtlenségről szól. Ha van jóvátétel, akkor ez éppenséggel az. Elég csak körbenézni magam körül a hegyen. Látni mindenkit, aki a szeretteim sorában velem

¹⁵ Vö.: Gyulai Pál: *Vörösmarty életrajza*. 1905, 215–216. oldal. Gyulai szerint Vörösmarty versében „minden természetes és költői”. Mint írja, ez abból is kitűnik, hogy Mátyás királyt, Peterdit, Ilonkát néhány találó vonás egészen megeleveníti. Fontosnak tartja megjegyezni, hogy megítélése szerint „Mátyás nem mint csábító jelen meg, kitől visszariadt volna Ilonka: egy sikertelen vadászat unalmában mintegy önkéntelen adja át magát egy kellemes óra benyomásának, akaratlanul csábítja el Ilonkát, ki csak így elcsábítható”. Aztán a drámai végkifejletre tér át, amelyről szólva úgy fogalmaz: „e mély fájdalomnak csak a hallgatás lehet igaz kifejezése, s már érezzük az ártatlan szív hervadását, melyet a költő oly szépen hasonlít a liliomhulláshoz”.

¹⁶ Vö.: Szemere Pál: *Dalverseny és magyarázat*. In: Szemere Pál *Munkái* (szerk.: Szvorényi József) 1890, II. kötet, 133–134. oldal. Szemere Pál szerint a vers legfőbb karaktervonása, hogy minden tündéricalom van előadva benne. Így szerinte az egész első jelenésben csak az „egy sugár leány” kifejezés világos; „a többiek mystificálva, nehezen fölfoghatólag előtűntetve adatnak elő, csak sejdítjük, ki kicsoda, minden homályosan vagy nincs kimondva”.

¹⁷ Vö.: Bécsy Ágnes: *A hervadhatatlan Szép Ilonka*. Árgus, 2000, 5. sz. 44–49. l.

lehet. Téren és időn túl. Halottaikból is visszatérve. Az örökkévalóságban is csak mellém érve. A királyi mesterség dicséretét színében-javában kiérdemelve.

(9) S ha már a királyi mesterség színében-javában osztozhattok, a mentségemre valamit azért még felhozok. Vegyétek észre hát a színeket. Mindegyiküket színében-javában. Holtomiglan-holtodiglan. Hogy lássa hát azokat köztetek minden boldog és boldogtalan. S ha figyelni kezdték a színeket, legyenek veletek végestelen-végig csak a szürkületek. Mert ez egy hamisítatlan alkonyati történet.

(10) Jellemző, hogy a védelmemben felhozott szinte egyetlen okos mentegetés pontosan innen rugaszkodott el.¹⁸ Az alkonyzónából. És ezt azért

¹⁸ Vö.: Szabó Magda: *Sziluettt – A lepke logikája. Szép Ilonka*. Szabó Magda kiváló esszéje abból indul ki, hogy teljesen felesleges a versben foglalt motivációkat Mátyás király vagy Szép Ilonka személyiségéről szóló gondolatmenetekre kifuttatni, hiszen ha így járunk el, körülbelül minden felfoghatatlanul abszurd módon bonyolódik le előttünk. Erre az abszurdításra számos példát is hoz. Eleve képtelen helyzetnek tartja azt, hogy egyáltalán „hogyan válhatott ez a megejtett, megszárdult ifjú áldozat éppen a szűzi báj és szenteség szimbólumává a leghazugabb korszak, az álszent biedermeier idején”. Aztán azt is képtelennek tartja, hogy hiányzik a vers cselekményéből az, „ami végtére meg kellett történnjen azután, hogy a lány belekábult az ismeretlen ifjú jelenlétének szuggesztív varázsába”. Hiszen ha félelmes vagy gyöttrő élményei lettek volna – hívja fel a figyelmet Szabó Magda –, nem viszi magával otthonába az ismeretlent, hanem mihelyt teheti, elmenekül. Ha mégis vendégül invitálja, akkor az azt jelenti, hogy lehettek netán az élményei meglepőek, „átélhetett érthetetlen tartalmú és jelentőségű érzelmi vihart, de szemmel láthatólag folytatni óhajtotta, ami megkezdődött”. A folytatás egyik kulcsfontosságú epizódja, a reneszánsz kori út Budára megint csak nem olyan dolog, ami magától értetődően tartozhatott volna „egy aggastyánnak és egy kislánynak a napi teendői közé”. Itt nyitva marad az a kérdés is, hogy egyáltalán mennyi idő telt el a vadász felbukkanása, eltűnése és az újralálkozás között – bár Szabó Magda számításai ebben a tekintetben egészen pontosnak látszanak. Ő abból indul ki, hogy „ha a találkozás a tizennégy éves Ilonka s a huszonnégy esztendő vadász között 1464-ben történt, a király időközben negyvenhét éves lett, s ezért már a vers indulásakor is agg Peterdi rég halott kellene hogy legyen, míg a vadászát kereső Szép Ilonka pedig harminchét éves korában csodálhatta meg a budai várban a triumfáló királyt”. Szabó Magda szinte kikezdehetetlen logikájú lélektan magyarázata úgy szól erre, hogy a *Szép Ilonkát* ugyan remekműnek kell tekintennünk, de „nem azért, amivé az esztéták lakkozták, és aminek az olvasók félreértették, hanem mert ritka szépségű sírja egy immár eltemetett bosszúnak és egy elhalt szerelemnek”. Az ő interpretációja szerint ugyanis minden, ami a versben első ránézésre a cselekményvezetés vagy a lélektan szabályai szerint érthetetlen, azonnal értelmet nyer, ha nem az első ránézésre feltáruló értelmét nézzük a versnek, hanem a művet sokkal inkább Vörösmarty Mihály egyik valaha volt személyes sérelme költői kezelésének, egy történelmi legenda keretei között végrehajtott, a személyes múltat újraírni, új fénytörésben feltüntetni kívánt önterápiának tekintjük. A versbe foglalt vértesi vadászat így „a költő képzeletbeli kielégüléseinek egyike”, a kisebb művek során betű segítségével már nemegyszer végrehajtott büntetőakció ifjúkori reménytelen szerelmének kitüntetettje, Perczel Etelka ellen. Nem más hát a mű, mint „az

nagyon bírom. Nem azért szeretem, mert érdemben hoz fel valamit a védelmemben. Hanem mert ezzel végre élesen látjuk, hogy mi ebben az egészben képtelen.

Például maga az alkony. Hogy mit keres ebben a képtelen alkonyatban a pillangó. És hogy mit keres ebben a képtelen alkonyatban a magányosan erdőt járó lány. A futtában is csak könnyedén suhanó.

Indokolt felvetni a kérdést, hogy ebben az időszakban egy lepke felbukkanása önmagában véve is meglepő, hiszen tudjuk, alkonyatkor a nappali pillangók már lenyugszanak, az éjjeliek fényforrás híján pedig még nem járhatják a táncukat.

Ehhez persze tudni kellene, hogy mégis milyen pillangó lett volna az. Mihály ezt nem írta meg, de tőlem megtudhatjátok. Ez az én idomított vadászállatom. Még szép, hogy a fajtáját bármikor meghatározhatom.

Aranyos tűzlepke volt.¹⁹ Ha éppen tudni akarjátok.

S ha ezt már mind tudjátok, Magdával együtt abba is érdemes kissé belegondolni, hogy mi a fészkes fenéért lófrálhat egy kihalt erdőben éppen alkonyatkor egy magányos lány. Szeretem, hogy ezt a kérdést éppen egy nő vetette fel, külön kitérve arra is, hogy ennek firtatása még akkor is indokolt, ha a lány feltehetőleg a közelben lakik. Mert, ahogy ő észrevette, vegyük észre mi is: az alkonyi erdő nem igazán biztonságos helyszín. Nem szűznek való vidék. Mert nyilván egy nő jobban végig tudja gondolni, mennyire gáz, ha valakire a férfiak kényükre-kedvükre vadásznak, s egyáltalán nem jó vicc, ha egy félreeső helyen szabad prédaként csap le ránk egy unatkozó, de unalmában egyszerre csak felajzottá váló vadász.

Imádom, amit az az okos és tehetséges nő erről előadott.²⁰ Szerinte ugyanis ebben a részben egyedül a pillangó magatartása logikus: ő ugyanis fogja magát, és azonnal elszáll. A lánynak például csak a keze rezzen meg a nem várt érintésre és a kiáltó szóra, de ez az egyetlen reakciója. Holott egy közönséges halandó, akár férfi, akár nő, ha bárhol, lakott területen megfogja valaki a vállát, és a háta mögül rákiált, legalábbis meglepődik.

A lány ezzel szemben megfordul, megnézi, ki érintette meg, s azonnal az ismeretlen férfi szép szeme sugarának rabja lesz, de még vele is marad az alkony rezgő árnyai között. Történetük bármi.

És pontosan ez történt. Bármi és akármi.

Erről fogok most számot adni. Bárhogyan és akárhogyan.

---

alkotó megsértett királyi felségének fejfelvetése". Bosszú azért, mert „élt egyszer Perczelék kastélyában egy fiatal nevelő, aki áruhás király volt, s akin a kisasszony szelíd mosolyával úgy nézett át, mint egy funkcionálisan felesleges üvegdarabon". Ami történt, az nem több és nem más, mint hogy a versben „a Börzsöny irgalom nem ismerő tündérkisasszonyából az irodalom fintoraként egy felülmúlhatatlan bájú szűz, női ideál alakult, generációk bálványá, és a Szép Ilonkává magasztosult Szép Etelke elkezdte hódító útját”.

¹⁹ Vö.: *Lycaena virgaureae*. Az aranyos tűzlepkék a lepkék rendjében (*Lepidoptera*), a valódi lepkék alrendjében (*Glossata*), a Heteroneurák alrendágában, a kettős ivarnylásúak osztagában (*Ditrysia*), a pillangószerűek öregcsaládjában és a boglárkalepke-félék családjában (*Lycaenidae*) helyezkednek el.

²⁰ Vö.: Szabó Magda: *Sziluettt – A lepke logikája. Szép Ilonka*

(11) Annyi biztos, hogy nem akarok mellébeszélni. Nem akarok abba a vitába se beszállni, hogy a Bánk bán felesége²¹ vagy a Zách Felicián lánya ellen²² elkövetett udvari gyalázat miatt eshetne más megítélés alá. Mert szerintem egyáltalán nem esik más megítélés alá. Attól még, hogy meráni vagy lengyel az erőszaktevő, nem hinném, hogy vele szemben nagyobb felháborodás lenne jogos. Vagy velem szemben kisebb, mert ugye, ha én nem lennék, a városi legendák, de még a paraszti mesék szerint is oda lenne az igazság. De ez még hagyján: a tetejébe még oda lenne a nemzeti nagyság is.

Mert ez így romantikus. Holott mi sem áll tőlem távolabb, mint a romantika. De ha romantikusra vagyunk hangolva, akkor bizony nem szabad engedni a király erkölcsének feddhetetlenségéből. Akár úgy sem, hogy nem hiszünk még a saját szemünknek sem.

Ha rólam van szó, adja is magát a hitetlenkedés: mert nálam már messzi van ám a messzi. Nem is lehet már közel hajolni a kis disznóságaimhoz. Így mulat a fenséges király. Ezt kell szeretni.

Mondhatom szebben is. Ahogy már más is megtette. Mert a helyzet az, hogy az volna hát a nemes és nemtelen közmegegyezés, hogy Mátyás király még akkor sem jelenhet meg a színen ravasz nőcsábászként, mikor álsruhában valóban elcsavarja a lányok fejét, hiszen ő a nemzet egészét képviselő bölcs és igazságos, érzékeny férfiú, kinek szinte természet adta joga, hogy alattvalóinak vonzó női halmazát férfiúi nagyszerűségével is elkápráztassa.²³

(11) Ha káprázat, hát hadd legyen káprázat. Alkonyat idején is. Sőt, akkor aztán már egészen különösen felfokozottan. Mert ennyi jogos és leplezetlen önkritika után hadd térjek ki erre az alkonyzónára mégis újra. Nem magamat mentendő, hanem új összefüggéseket feltárandó. Mert lehet azon élcelődni, hogy nekem, a királynak természet adta jogom, hogy a körülöttem feltűnő vonzó nőket elkápráztassam, de az Ég szerelmére, essen szó itt már végre egy másik jogomról is. Hiába nőügy ez is, de körülbelül az egész ország sorsa múlik rajta. Mert ha valaki egy kicsit is ismeri a történelmet, tudja, milyen kötelezettséget vállaltam, amikor a koronát Frigyesztől visszaszereztem. Irgalmatlan sok pénz árán, és egy akkor könnyűszerrel vállalható ígérettel is megbékélve. Elfogadva, ha nem születik törvényes fiú utód, a magyar korona rájuk, Habsburgokra száll.

Ha nem a Szent Korona a tét, ilyen ígéretekkel nem szorítom sarokba magam, de ez nem akármilyen lehetőség és sorsvállalás volt. Ha egy módunk van arra, hogy a tőlünk elidegenített Szent Koronát újra a nemzet birtokába juttassuk, akkor nincs más választásunk. Akkor az az egy mód van. Bármilyen áron.

De ha ilyen a bármilyen ár, akkor a természet adta jog jelentősége is kirívóan fontos. És ez nem ám a nők elbolondításáról, hanem a királyi utód nemzéséről szól. A magam érdekében, hogy dinasztia alapítsak. És az ország érdekében, hogy a Habsburgok belőlünk aztán semmit se jussoljanak.

Persze kérdeznék, hogy hogyan jön ide a törvényes utód megfogantatásának segítése. Amikor egy-egy ilyen vadászportyám a pillangómmal eleve

²¹ Vö.: Katona József: *Bánk bán*

²² Vö.: Arany János: *Zách Klára*

²³ Vö.: Margócsy István: *A király mulat*. 2000, 2004/9.

nem lehet más, mint olcsó kaland keresése. Asszonyszemélyek álruhás elbolondítása, valamiféle silány izgalmakat kínáló szerepjáték vitathatóan erkölcsös kiélése.

Igen, ezt joggal kérdezhetnétek. Amíg meg nem értenétek, mit is jelent a Nagy Mű megalkotása Regiomontanus formulája szerint. Ha ezt megértitek, akkor a figyelmeteket az egyetlen törvényes fiam sorsára terelhetitek. Persze. Ő halott. Vagyis inkább egy ideig halott volt. Igen. De kérdezem én: a Kémiai Nász elhálásától remélt Nagy Mű vajon milyen célt szolgálhatna? Miért vannak egy uralkodónak alkímistái, ha nem lehet móresre tanítani a halált az ő kíméletlen tudásuknak hála?

Hogy mi lenne az a praktika, ami a mágikus cselekvés varázslatával valakit halottaiból is feltámasztana? Mi más lenne olyan cél, amelyet elérni igyekezve a földi erkölcs szabályai alól magamat feloldozhatnám? Egyrészt kegyetlenül, másrészt viszont kegyesen?

Mert tudjátok meg, hogy kegyetlen vagyok azzal, amit végrehajtok. De igenis kegyes vagyok azzal, amivel itt egy aranykori jövőnek megágyazok.

Nem azt adom meg az áldozatot hozni kész esendő teremtésnek, amit neki ígérek. De miután magát elemészte meghozza az áldozatát, olyan ígéret teljesül be rajta, amiről tőlem nem hallhatott soha. De aminél szebbet nem álmodhatott volna meg magának, akárhogy is nem lett volna az ábrándozásainak se vége, se hossza.

Ez lehet hát az, ami miatt itt és most, a Királyok Hegyén újra benépesülhet az ős Peterdi háza. Hogy hadd forogjon most már egyre csak körülöttem valaha volt drága halottaim élő és eleven körtánca. Akik dehogyis halottak, hanem élők és elevenek. Mert halottaikból visszatértek.

Én pedig visszatértem emlékezni rájuk. Ahogy ők is visszatértek emlékezni rám.

(12) Értsétek meg, a királyok erkölcsse más, magasabb rendű erkölcs. Nem kezdheti ki a kicsinyes polgári morál.

Igazából véve nekem céljaim vannak. Nagyjából-egészében magasztos céljaim. Ezeket követve pedig nincsen erkölcsi felelősségem. Az eleve is térhez és időhöz kötődne. Társadalmi szokások, elvárások bonyolult, engem semmire nem kötelező rendszerén is átszűrődne.

Amiért felelősséggel tartozom, az a sorsmintázatok sokasága. Azoké, amelyeket én magam rajzoltam fel a döntéseimmel. Ez már egyetemes, mondhatni univerzális felelősség. Mi több, kozmikus is talán. Mert ezeket a kedvemért egyszer már a csillagokba írták. A csillagjósaim pedig csalhatatlan biztonsággal onnan is csak kiolvasták. Hogy a saját életem fényeit a csillagok fényével is útba igazítsák.

Ilyen az, amikor fényvezérelt utakon járok, de az árkok sötétségével hadilábon éppen ugyan nem állok. Ha a helyzet így hozza. Vagy ha az áldozathozatal így kívánja.

Ha az útjaimat emlegetem, persze joggal szeretnétek tudni, hogy éppen hol vagyok, és merre járok. Arrafelé mindig arrafelé, ahol a helynek valami rokonsága van az arannyal. És tudnotok kell, hogy ennek a rokonságnak a titka nemcsak a napfényben van.

Ha az ember a Királyok Hegyének déli oldalán, a szőlők fölött leül a világosbarnán égő, porrá vált vulkáni láván, lenéz a völgyre, akkor már csak a tenger hiányzik hozzá.

A levegőben itt is arany szemcsék csillognak, mint a szigetek között a miszt-rálban, és ebben a tündöklésben érik a szőlő. De úgy, hogy ennek hála az édes sziréni fény még az ételek ízében is benne van, mire minden megfő.²⁴

A Királyok Hegye²⁵ attól kivételes hely, hogy az ember itt pontosan tudja, hogy az élet itt akkor magasrendű, ha művészi. Nem úgy, hogy esztétikus, hanem úgy, hogy orfikus, vagyis hogy az ember az éneklő világban, a *kozmosz-aoidészben* él, és az elemekkel együtt énekel.

Hogy ez pontosan hol van? Először is ezt onnan tudod, hogy megérezed, az aranykor ösztöne neked éppen mit súg. S mikor van az, amikor éppen azt súgja meg, hogy hol van az a hely az életedben, ahol az oldottság, a derű, a nyugalom, a félálom, az egyensúly és az aranykorösztön odáig juttat, hogy tudod, mit jelent a történet küzdelmeiben részt nem venni.²⁶

Másodszor pedig onnan tudod, hogy megérezed, valahol lent a dühöngő folyók már kezeseznek, s körülötted a konok bércek is csak azon vannak, hogy soha el ne felejthesd, milyen is, ha megyünk büszke szájjal vissza – mint várainkba, a titkainkba.²⁷

Derű, nyugalom, titok. Aranykorösztön. Aranykortudat.

Ez az.

Mindig ezt kerestem. És a halott fiamat.

Mindent megtaláltam. Semmi nem volt hiába.

²⁴ Vö.: Hamvas Béla: *Az öt génusz*

²⁵ Vö.: Királyok Hegye, más néven: „magyar Olympus”. A Regiomontanus nevében is felbukkanó képzeletbeli Királyok Hegye, a magyar Olympus képzetköre speciálisan Vörösmartyhoz kötve is megjelenik a magyar költészetben, jelesül Várady Antal *Apotheosis* című költeményében, amelynek fikciója szerint „fönn az egekben, a magyar Olympuson / Nagy ünnepet ülnek ős daliák”. A vers szerint ennek az égi ünnepnek kitüntetetten a Vörösmartytól megénekeltek hősök a szereplői, akik nem másért gyűlnek össze, mint hogy üdvözöljék megdicsőült költőjüket. Ebben a versben együtt jelenik meg hát fönn az egekben, a magyar Olympuson Mátyás király és Szép Ilonka: „Mátyás, aki Bécsből győzelemből várnak / Diadalmas ormán népes Budavárnak. / És a Vértes csöndes kis lakának / Tündérlánya, Szép Ilonka áll, / S mosolygva látja, hogy találak / Itt egymásra költő és király. // Ez az ő költője... Ez az ő királya, / Kit vendégül látott ősz Peterdi háza... / S a király jött s állt a puszta házban, / Ők nyugodnak örökös hazában! / Ám, ha hervadása lilomhullás volt, / Itt imádott ifjút föllelé / S fényesebben hófehér szobornál / Indul az ő dalnoka elé.”

²⁶ Vö.: Hamvas Béla: *Öt génusz*. Azt az öt ősalakzatot leírva, amelyek szövevénye a magyar embert magyarrá teszi, Hamvas a Dél génuszáról szólva beszél kitüntetetten is a magyar „aranykorösztön” jelenlétének erejéről és hatásáról. In: Hamvas Béla: *A magyar Hüperion II. Az öt génusz*, 101. oldal

²⁷ Vö.: Illyés Gyula: *Haza, a magasban*